

УДК 343.17

Н.В. ШАХМАН, канд. мед. наук, Херсонський юридичний інститут Харківського національного університету внутрішніх справ

ВІДНОВЛЕННЯ НАСЕЛЕННЯ ЯК СКЛАДОВА ВНУТРІШНЬОЇ ФУНКЦІЇ ДЕРЖАВИ

Ключові слова: забезпечення народжуваності, громадяни, функція держави

Проблеми функцій держави на різних етапах її розвитку завжди мали важливе значення та є актуальними в умовах сьогодення. Їх наукова розробка становить теоретичний і практичний інтерес. Це пояснюється тим, що функції безпосередньо та найбільш повно відображають розгорнуту внутрішню природу держави.

Для того, щоб якнайповніше розкрити природу і характер діяльності сучасної держави, необхідно зрозуміти її особливості, проаналізувати ті основні напрями, що впливають на захищеність власників майна та інших осіб, які з цим майном пов'язані.

В юридичній літературі панує стала точка зору на цю категорію: більшість правознавців вважають, що функції держави – це основні напрями її діяльності, в яких знаходять свій вираз її завдання й цілі (сутність та призначення) з управління суспільством [1, с.369; 2, с.47; 3, с.154].

Функції держави не є якимись застиглими статичними явищами. Залежно від історичних умов деякі елементи основних функцій можуть набувати самостійного значення і навпаки – конкретні функції минулого часу в інших соціально-економічних умовах втрачають своє значення, змінюють свій статус основних або взагалі стають предметом дослідження вчених у галузі історії держави. “Діяльність держави не залишається незмінною, не представляє собою постійного повторення одних і тих же дій та засобів, не розповсюджується на одні й ті ж предмети,

не зберігає одноманітність форм”, – стверджував Н.М. Коркунов. На появу нових функцій також мають вплив організаційні суб'єктивні процеси, а не тільки зміни у сутності та формах держав [6, с.69].

Таким чином, новий тип держави має розвивати деякі нові функції держави.

Однією з основних новітніх проблем сучасної України є зниження кількості населення. Демографічна ситуація в Україні є критичною. За даними Держкомстату України у 1990 р. чисельність населення України складала 51,538 млн. осіб, а станом на 01.01.2009 р. 46,463 млн. осіб.

У минулому основним чинником зниження населення в Україні був зовнішній фактор, наприклад, постійні війни, які вів український народ з іноземними поневолювачами і загарбниками з Польщею, Туреччиною, Угорщиною, Румунією, Росією. Особливо вплинули на кількість і густоту населення в Україні роки радянської влади і входження до складу Радянського Союзу. Починаючи з 1917 р. український народ втратив понад 25 млн. своїх громадян вбитими і закатованими. Це найбільший з відомих геноцидів (знищення за національною ознакою), що його знала історія людства: громадянська війна і агресія російських, польських і німецьких військ 1917-1920 рр., голодомори 1921-1923 рр., 1932-1933 рр., масові репресії 1935-1939 рр., Друга світова війна, голод 1946-1947 рр. Під час освоєння цілинних і перелогових земель у 1953-1954 рр. з України було вивезено понад 1,5 млн. осіб. І, нарешті, чорнобильська трагедія, що призвела до міграції сотень тисяч осіб і перетворення цілих районів нашої країни в безлюдні території.

В умовах сьогодення основні фактори зниження кількості населення України інші. Безпосередньо зниження населення України здійснюється по двох основних причинах: по-перше, за даними правозахисних організацій в Україні за роки незалежності через абортів не народилось понад 40 мільйонів людей; по-друге, дуже низький рівень середнього річного життя чоловіків.

Поряд із цим це лише вершина “айсберга” факторів, які сприяють зниженню кількості громадян в Україні. Уся система соціально-державної дійсності була такою, що довгий час не сприяла відновленню населення. Позитивним є те, що в останній час в Україні здійснено систему державно-правових заходів, які направлені на подолання зазначених негативних явищ.

Усе вище зазначене, на наш погляд, об’єктивно наводить на думку, що діяльність держави з відновлення населення держави стає одним із основних напрямків її діяльності. Іншими словами, стає однією із її внутрішніх функцій.

В юридичній літературі панує стала точка зору на цю категорію, більшість правників вважають, що функції держави - це основні напрямки діяльності, в яких знаходять свій вираз її завдання й цілі (сутність та призначення) по управлінню суспільством. Але в сучасних юридичних творах дуже рідко висвічується така складова державної функції, як відновлення населення.

Розробкою функцій сучасної демократичної держави займалися провідні вітчизняні вчені у цій галузі: В.Б. Авер’янов, В.А. Бачинін, В.В. Галуцько, В.С. Журавський, В.В. Копейчиков, М.В. Кравчук, О.Ф. Скакун, Г.О. Пономаренко, П.М. Рабінович, В.М. Шаповал, В.К. Шкарупа, але одні із них досліджували загалом функції держави, не виділяючи функцію відновлення населення, а інші вказують на неї лише епізодично, досліджуючи інші проблеми сучасності [4, с.63]. Таким чином, положення про функцію держави – “відновлення населення” є актуальною та такою, що недостатньо розроблена.

Тому метою статті є продовження дискусії про основні функції сучасної демократичної держави, в цілому та спроба обґрунтувати функцію держави по відновленню населення, як одну зі складових внутрішньої функції держави. Наукова новизна роботи полягає у вдосконаленні змісту основних функцій сучасної правової демократичної держави.

До найбільш значущих ознак функцій дер-

жави юристи, зазвичай, відносять такі, що окреслюють межі діяльності держави в найважливіших сферах суспільного життя: економічній, політичній, духовній, правовій та інших; функції держави виникають й розвиваються згідно з історичними завданнями і цілями, служать їх втіленню в життя; у функціях держави виявляються об’єктивні властивості, притаманні особливості, динаміка соціально-економічних змін [5, с.191].

Таким чином, новий тип держави може в тій або іншій формі зберігати, а іноді розвивати деякі колишні функції. На появу нових функцій також здійснюють вплив самі організаційні суб’єктивні процеси, а не тільки та або інша залежність функцій від зміни сутності і форм держави. У зв’язку з цим, можна говорити про постійні і тимчасові функції держави. Постійними функціями є такі напрями діяльності держави, які здійснюються нею протягом всього періоду її існування. Тимчасові функції виникають й існують тільки на певних етапах його розвитку і в конкретних тимчасових рамках [3, с.74].

Відповідно до Конституції України основою соціальною цінністю визнається людина, її життя і здоров’я. Відповідно головною метою діяльності демократичної правової держави є забезпечення прав і свобод людини, її життя, здоров’я, честі гідності [7, с.61] Такі положення є вже незаперечними і сталими в теорії права, тому більшість сучасних вчених функцію охорони прав і свобод людини виділяють окремо, як основну [8, с.181].

Але при такому позитивному підході в усіх розвинених країнах, де панує дух і буква права, забезпечується високий рівень життя людей, проходить старіння населення, а в деяких країнах, які прагнуть добитись такого високого статусу, наприклад, Україні, маємо не тільки старіння, але й суттєве зниження кількості громадян. Все це приводить до парадоксальної ситуації, що покращення стандартів комфортного проживання людей саме по собі не приводить до збільшення народження нових громадян. Якщо цей процес

суспільство та держава залишить у правовому режимі саморегуляції, то дуже скоро наступить час, коли фізично не буде кому турбуватись за осіб літнього віку, а далі взагалі сенс забезпечення прав і свобод людини відпаде через відсутність населення.

Крім того, треба зазначити, що в Україні “людина” стає повноцінним об’єктом правового захисту з моменту народження (відділення плоду від матері). До цього моменту вона підпадає під фрагментарний юридичний захист; так до певного терміну вагітності будь-яка жінка має право здійснити “законний” аборт, а при більш тривалій, позбавити дитину життя з мінімальними негативними для себе юридичними наслідками. Хоча, автор не в повній мірі підтримує зазначений законодавцем підхід щодо юридичної відповідальності за позбавлення життя дитини, яка ще не народилась, але вона є реальністю, яку потрібно реально враховувати.

Тим самим, органи державною влади щодо забезпечення відновлення населення, шляхом зниження кількості абортів пішли не заборонний шляхом, а шляхом заохочення громадян. В умовах сьогодення це здійснюється засобами соціального страхування: у зв’язку з тимчасовою втратою працездатності, вагітністю та пологами; на випадок безробіття; при народженні дитини; по догляду, за дитиною до досягнення нею трирічного віку.

На виконання зазначеного суб’єкти публічного управління держави – Міністерства України у справах сім’ї, молоді та спорту, загальнообов’язкові фонди соціального страхування забезпечують:

- допомогу у зв’язку з вагітністю та пологами (у відповідності до Закону України від 18.01.2001 р. № 2240-III “Про загальнообов’язкове державне соціальне страхування у зв’язку з тимчасовою втратою працездатності та витратами, зумовленими народженням та похованням”);

- виплати допомоги одноразово при народженні дитини (на основі Закону України від 21.11.1992 р. № 2811-XII “Про державну допомогу сім’ям з дітьми”);

- допомоги по догляду за дитиною до досягнення нею трирічного віку;

- допомогу на дітей, які перебувають під опікою, піклуванням (у відповідності до ст.18 Закону України від 21.11.1992 р. № 2811-XII “Про державну допомогу сім’ям з дітьми”, Постанови Кабінету Міністрів України від 27.12.2001 р. № 1751 “Про затвердження Порядку призначення і виплати державної допомоги сім’ям з дітьми”);

- допомогу дітям-інвалідам (у відповідності до Закону України від 16.11.2000 р. № 2109-III “Про державну соціальну допомогу інвалідам з дитинства та дітям-інвалідам”);

- допомогу малозабезпеченим сім’ям (на основі Закону України від 01.06.2000 р. № 1768-III “Про державну соціальну допомогу малозабезпеченим сім’ям”, Постанови Кабінету Міністрів України від 24.02.2003 р. № 250 “Про затвердження Порядку призначення і виплати державної соціальної допомоги малозабезпеченим сім’ям”);

- одноразову допомогу дітям-сиротам і дітям, позбавленим батьківського піклування, після досягнення 18-річного віку;

- цілу систему соціального забезпечення та захисту прийомних дітей.

Таким чином, на наш погляд, є незаперечним, що одним із основних напрямків діяльності демократичної, правової держави – Україна є така внутрішня функція держави, як відновлення населення.

Отже, в Україні в цілому вирішене соціальне питання забезпечення відновлення населення. Дискусія в умовах сьогодення в основному переходить в юридичну площину.

Основним напрямком подальших досліджень у цій сфері є, наприклад, правове вирішення проблеми штучного припинення вагітності. В Україні остання проблема надзвичайно актуальна, бо, як стверджують медики, на кожную новонароджену дитину приходить двоє таких, що не з’явилися на світ в результаті абортів, і цей показник росте з року в рік. Багато фахівців вважають, що для відображення реального положення речей ці

показники необхідно, як мінімум, подвоїти. А розпочати подальші дослідження у цій сфері, на наш погляд, необхідно з визнання проблеми відновлення населення, як однієї з провідної функції сучасної, демократичної правової держави.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бачинін В. А. Філософія права : словник / В. А. Бачинін, В. С. Журавський, М. І. Панов. – К. : Вид. Дім «Ін Юре», 2003. – 408 с.
 2. Скакун О. Ф. Теорія держави і права : підруч. / О. Ф. Скакун. – Харків : Консум, 2001. – 656 с.
 3. Загальна теорія держави і права : навч. посіб. / за ред. В. В. Копейчикова. – К. : Юрінком Інтер, 2001. – 320 с.

4. Теорія держави і права : конспект лекцій / авт. упоряд. В. В. Галуцько, Г. О. Пономаренко, В. К. Шкарупа; за заг. ред. В. К. Шкарупи. – Херсон : ХЮІ ХНУВС, 2007. – 280 с.

5. Хрюпаков В. М. Теория государства и права : учебник / В. М. Хрюпаков ; под ред. В. Г. Стрипозова. – М., 2001. – 373 с.

6. Коркунов Н. М. Русское государственное право : в 2 т. / Н. М. Коркунов. – С.Пб : Тип. М. М. Стасюлевича, 1909– . – Т. 1: Введение и общая часть. – 1909. – 623 с.

7. Авер'янов В. Б. Утвердження принципу верховенства права у новій доктрині українського адміністративного права / В. Б. Авер'янов // Бюлетень Міністерства юстиції України. – 2006. - № 11 (61). – С. 57-69.

Шахман Н. В. Відновлення населення як складова внутрішньої функції держави / Н. В. Шахман // Форум права. – 2009. – № 2. – С. 430–433 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/FP/2009-2/09snvvd.pdf>

На основі аналізу законодавства України обґрунтовується функція сучасної демократичної правової держави – відновлення населення, як одного з провідного напрямків діяльності суб'єктів владних повноважень у внутрішній сфері держави.

***

Шахман Н.В. Восстановление населения как составляющая внутренней функции государства

На основе анализа законодательства Украины обосновывается функция современного демократического правового государства - восстановление населения, как одного из ведущего направлений деятельности субъектов властных полномочий во внутренней сфере государства.

***

Shahman N.V. Restoration of the Population as a Component of Internal Function of the State

On the basis of the analysis of the legislation of Ukraine function of a modern democratic lawful state - restoration of the population, as one of conducting directions of activity of subjects of imperious powers in internal sphere of the state is proved.